

Лукашенко О.В. Нотатки до методики визначення коефіцієнту зміни політичної свідомості замкненої групи / Олександр Вікторович Лук'яненко // II Національний політологічний конвент МАСПН (Україна) 15-16 березня 2012 року. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2012. – С.26-27.

Лук'яненко О.В.

НОТАТКИ ДО МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ КОЕФІЦІЄНТУ ЗМІНИ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ЗАМКНЕНОЇ ГРУПИ

Методи анкетування та дослідження політичного коментарю свідомості громадян крізь призму дослідження суспільної думки за допомогою соціологічних та статистичних методів не нові, як і не нова спроба класифікувати типи політичної свідомості та типи поведінки. Одним із граней зразків цього є робота В. Галубіцкайте [Галубицкайте В.Ч. Методология статистического исследования общественного мнения (на примере Литвы) – Автореферат ... канд. экон. наук. – М., 1991. – 24 с.]. Наступна методика дозволить вирахувати відсотковий показник зміни політичної свідомості замкненої групи порівняно з вихідним рівнем. Замкнена група дозволяє якомога детальніше відтворити криву зміни у короткий доволі короткий проміжок часу. Мінімальна довжина досліджуваного періоду – 1 місяць. Це зумовлене, по-перше, достатнім терміном для формування владної позиції, реакції мас та стабільної роботи періодичних видань, які за цей період спроможні створити необхідний фон для формування свідомості «нового зразка». По-друге, саме місячний період дозволяє розглядати явище у динаміці, вийти за рамки сталості шляхом залучення контент-аналізу згадок політичних діячів, новітніх законопроектів тощо.

Досліджувані характеристики свідомості є тією складовою, від якої в основному залежить визначення коефіцієнту зміни. Це варіативна складова. Згідно наших досліджень та з урахуванням теоретичних розробок С. Мінц [Минц С. С. О возможном подходе к изучению социального сознания в историко-культурных исследованиях (постановка проблемы) // Математические методы и ЭВМ в историко-типологических исследованиях. – М., 1989. – С. 219], серед основних елементів цього компоненту варто розуміти «Позицію влади»

(тотожний керівній підсистемі Мінц), «Поведінку мас» (тотожний синтезу поведінкової та емоційної підсистем Мінц) та «Діяльність ЗМІ» (тотожний синтезу когнітивної та емоційної підсистем Мінц). Виділяючи їх як складові формування політичної свідомості, ми трималися переконання про вирішальну роль у цьому процесі фактору інтенсивності комунікацій та обміну інформацією між суб'єктами системи, що визначалися Е.Дюркгеймом у якості «оральної щільності» як неодмінні фактори характеристики суспільства [Шоркин А.Д. Методологическое пространство типологизации общества // Наукові студії із соціальної та політичної психології: Зб. статей. – К.: ТОВ «Міленіум» 2002. – Вип.6(9).– С.9]. Неоднорідність суспільної свідомості та джерел її зміни підштовхує до градації кожного з новопредставлених компонентів. Вважаємо за доцільне поділити на наступні підкомпоненти: утвердження нового порядку, критика старого порядку, критика нового, підтримка старого. Говорячи про компонент владної позиції, ми говоримо не про підтримку старого порядку, а про так званий «реверсний хід». На підтримку цього доречно звернення до думки К. Манхейма, який говорив, що «зміни в суспільстві ніколи не мають характеру радикально нового, навіть у так звані революційні періоди в процесі перетворень вони об'єднують старе і нове» [Манхейм К. Диагноз нашего времени. – М., 1994. – С.278]. На додачу до зазначеного зауважимо, що при застосуванні методу контент-аналізу, що розлого використовується у запропонованій нами методиці, утвердилася думка, що «один і той самий факт може бути представлений такою кількістю категорій, наскільки він їх представляє» [Гутнов Д.А. Опыт применения контент-анализа в историографическом исследовании // Математические методы – С. 176].

Будь-яка дія, явище та процес є багатоскладне. Тому виокремимо складові для кожного з підкомпонентів. Так, «Позиція влади» складається з дій органів влади, видання державних актів та виступів представників держави у ЗМІ. Хоча, насправді, виявлення зміни політичної свідомості групи полягає не стільки у дослідженні того, як влада виконує свої функції, а те, як виконання цих функцій відображується у діяльності та творчості учасників групи. Складання листа

експертної оцінки відбувалося з урахуванням можливості «реверсного ходу» діяльності органів влади.

До складу «Поведінки мас» входять виступи членів групи, поява їхніх тематичних публікацій та створення сприятливої для змін атмосфери. Сам цей компонент можна назвати «першим серед рівних» за значенням у визначенні еволюції зміни свідомості. Серед численних проявів подібної активності у дослідженні еволюції свідомості групи важливо знайти факти того, як, за висловом психолога А. Шоркіна, ця група «з тим чи іншим успіхом намагається цю владу загнуждати» [Шоркин А.Д. *Методологическое пространство типологизации общества* // Наукові студії ... – С.16]. Лист експертної оцінки для визначення показника активності членів групи у значній мірі стосується ролі політичного компоненту у сфері їхніх міжособистісних контактів. Це аналіз робочих зборів, тематичних обговорень, спеціальних лекцій, вкраплення елементів аналізу джерел усної історії тощо. Окреме місце займає аналіз написаних учасниками груп відгуків, листів, рецензій. Серед інших пунктів у листі експертної оцінки важливе місце належить аналізу створення сприятливої для змін атмосфери.

Остання змінна нашої формули, «Діяльність ЗМІ», становить собою суму пропагандистських матеріалів, що друкуються на шпальтах періодичного видання. Вони якнайкраще демонструють інтенсивність впливу інформації на свідомість членів досліджуваної групи. Сюди ми включаємо елементи використання творчості місцевих та центральних авторів «у тему» політичним змінам, що характеризує спрямованість інформації на морально-ціннісну сферу людини. Окремою складовою є створення почуття всезагальності руху та атмосфери зміни. Зв'язок свідомості групи та інформації, отриманої нею через пресу був проведений нами з огляду на останні дослідження науковців університету Пенсільванії під керівництвом Джорджа Гербнера [Gerbner G., Gross L., Signorielli N., Morgan M. *Television violence, victimization, and power* // *American Behavioral Scientist*. – № 23. – PP. 705–716]. Вони підтвердили, що окремі групи населення формують уявлення про оточуючу дійсність та події відповідно до того, як вони були висвітлені у ЗМІ.

Намагаючись розробити таблицю градування коефіцієнтів зміни свідомості, ми розуміємо, що свідомість з усіма її напівтонами та відтінками важко умістити у вузькі рамки наукових градацій. Однак, політична свідомість має певні особливості, що дозволяє шукати її «межі». Не даремно дослідник К. Хант писав, що «між повною відданістю і повним протистоянням є багато проміжних позицій», що, однак, глушиться тиском ідеологій та доктрин [Hunt, Carew R.N. *The Importance of the Doctrine // Russia under Khrushchev: an anthology of problems of communism* [Edited by Abraham Brumberg] - New York: Frederick A Praeger, 1962. – PP.8]. Враховуючи подібні точки «протистояння» та «підтримки», ми дійшли до висновків, що політична свідомість, згідно проведеними нами обрахунків та досліджень може мати коефіцієнт зміни як з позитивним, так і з негативним значенням. Негативний показник говорить про існування чи то назрівання відкритого протистояння учасників процесу формування політичної свідомості (влади, преси чи населення). На противагу цьому позитивний показник демонструє зрушення до взаємозумовлених дій чи активних конструктивних заходів. Чим менше значення коефіцієнту зміни свідомості, тим більші шанси отримати нестабільну політичну ситуацію на практиці. Інші підпункти градації потребують окремого розгляду.